

פרשת שמות

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: **ב** ראובן שמעון לוי ויהודה: **ג** יששכר זבולן ובנימן: **ד** דן ונפתלי גד ואשר: **ה** ויהי כל־נפש יצאי ירד־יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים: **ו** ומת יוסף וכל־אחיו וכל הדור ההוא: **ז** ובני ישראל פרו וישרצו ויברו ויעצמו בממד מאד ותמלא הארץ אתם: (פ) **ח** ויקם מלך־חדש על־מצרים אשר לא־ידע את־יוסף: **ט** ויאמר אל־עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: **י** הבה נתחכמה לו פ־ירבה והִיא כִּי־תקראנה מלחמה ונוסף גס־הוא על־שנאינו ונלחם־בנו ועלה מן־הארץ: **יא** וישִׁימו עליו שרי מִסִּים לַמֶּעַן עֲנֹתוּ בַסִּבִּלֹתָם וַיִּבְנוּ

א ואלה שמות בני ישראל שנכנסו¹ למצרים עם יעקב איש ואיש ביתו נכנסו: **ב** ראובן שמעון לוי ויהודה: **ג** יששכר זבולן ובנימן: **ד** דן ונפתלי גד ואשר: **ה** ותהיינה² כל הנפשות³ יוצאי הירד של יעקב שבעים נפשות⁴ ויוסף שהיה במצרים: **ו** ומת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא: **ז** ובני ישראל פרו ויתקדו⁵ וירבו ויחזקו⁶ מאד מאד ותמלא הארץ מהם: (פ) **ח** ויקם מלך חדש על מצרים שלא מקיים גזירת⁸ יוסף: **ט** ויאמר לעמו הנה עם בני ישראל רבים וחזקים⁹ ממנו: **י** הבה נתחכמה להם שמא¹⁰ ירבו והיה כי יקרנו¹¹ מלחמה ונוספו אף הם על שונאינו ונלחמו¹² בנו מלחמה ועלו¹³ מן הארץ: **יא** וימנו עליהם מושלים¹⁴ מִרְעִים¹⁵ בָּשָׁל¹⁶ לענותם בעבודתם¹⁷ ויבנו¹⁸

א ואלו שמות בני ישראל דעלו למצרים עם יעקב גבר ואנש ביתיה עלו: **ב** ראובן שמעון לוי ויהודה: **ג** יששכר זבולן ובנימן: **ד** דן ונפתלי גד ואשר: **ה** והואה כל נפשתא נפקי ירפא דיעקב שבעין נפשין ויוסף דהוה במצרים: **ו** ומית יוסף וכל אחוהי וכל דרא ההוא: **ז** ובני ישראל נפישו ואתילדו וסגיאוו ותקיפו לתדא לתדא ואתמליאת ארעא מנהון: (פ) **ח** וקם מלכא חדתא על מצרים דלא מקיים גזירת יוסף: **ט** ויאמר לעמיה הא עמא בני ישראל סגון ותקפין מנא: **י** הבו נתחכס להון דלמא יסגון ויהי ארי יערענא קרב ויתוספון אף אנון על סנאנא ויגחון בנא קרב ויסקון מן ארעא: **יא** ומניאו עליהון שלטונין מבאשין בדיל לענאיהון בפלחנהון ובנו

¹ מחברת הערוך לר"ש בן פרחון שורש בוא; וראה רש"י סנהדרין פח: ד"ה שיף.

² בראשית כו, לה; במדבר לו, יא.

³ ויקרא יח, כט; במדבר יט, יח.

⁴ יונתן יחזקאל יג, יח יט; כב, כז.

⁵ בנין זה נמצא באונקלוס גם בבראשית ח, יז; ט, ז;

ויקרא כה, מה; דברים כג, ט.

⁶ ראה להלן יב, לג ועוד.

⁷ בראשית יא, ו ועוד.

⁸ הלשון 'גזירה' נמצאת גם במקרא (איוב כב, כח;

אסתר ב, א).

⁹ - מתרבים ומתחזקים.

¹⁰ רש"י סוכה לח. ד"ה דלמא.

¹¹ ראה במדבר יא, כג; יונתן ישעיהו מא, כב

(במדוייקים שם - 'דערענינא' ותרגם בלשון זכר);

תרגום קהלת ב, טו.

¹² יונתן ירמיהו טו, כ (ומצינו גם באונקלוס לשון

'לאגחא' בלי 'קרבא' - דברים א, ל; ג, כב; וראה

יונתן שמואל א' כה, כח).

¹³ להלן ז, כח.

¹⁴ ראה יונתן ירמיהו נא, מו (וראה הושע ח, י).

¹⁵ יונתן ישעיהו כד, כ ועוד.

¹⁶ כלה"כ קהלת ח, יז; וראה שם אב"ע: "ופירוש

'בָּשָׁל' כמו 'בַּעְבוֹר'."

¹⁷ להלן פסוק יד ועוד.

¹⁸ במדבר לב, לד.

עָרֵי מִסְכָּנוֹת לַפְּרָעָה אֶת־פָּתָם
וְאֶת־רַעַמְסֶס: **יב** וְכַאֲשֶׁל יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ
בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְּרֹץ וַיִּקְצֹ
מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: **יג** וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפֶּרֶד: **יד** וַיִּמְרְרוּ
אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בַּחֲמֹל
וּבִלְבָנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת
כָּל־עַבְדֵּיהֶם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָּהֶם
בַּפֶּרֶד: **טו** וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לְמִילֻדַת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָת
שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׂנִית פּוּעָה:
טז וַיֹּאמֶר בְּיֶלְדָּךְ
אֶת־הָעִבְרִית וְרֵאִיתָן עַל־הָאֲבָנִים
אֲסִיבָן הוּא וְהַמֶּתֶן אֹתוֹ וְאֲסִיבָת
הוּא וְחַיָּה: **יז** וַתִּירָאֵן הַמִּילֻדַת
אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר
אֱלֹהֵן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחֲיֶינָן
אֶת־הַיִּלָּדִים: [שני] **יח** וַיִּקְרָא
מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְמִילֻדַת וַיֹּאמֶר לָהֶן
מִדּוּעַ עָשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתַּחֲיֶינָן
אֶת־הַיִּלָּדִים: **יט** וַתֹּאמְרֶן הַמִּילֻדַת
אֶל־פְּרָעָה כִּי לֹא כְנָשִׁים הַמִּצְרִית
הָעִבְרִית כִּי־חַיֹּת הִנֵּה בְטָרֶם

ערי בית¹⁹ אוצרות²⁰ לפרעה את פיתום
ואת רעמסס: **יב** וכמו²¹ שְׁמַעְנִים להם
כן רבים וכן חֲזָקִים וַתִּצָּר²² לַמִּצְרַיִם²³
מפני בני ישראל: **יג** ויעבדו המִצְרַיִם
את בני ישראל בַּקּוֹשִׁי²⁴: **יד** וימררו
את חייהם בעבודה קשה בִּטְיִט²⁵
ובלבנים ובכל עבודה בשדה את
כל עבודתם שֶׁהָעִבְדוּ²⁶ בהם
בַּקּוֹשִׁי: **טו** ויאמר המלך של מצרים
למילדות היהודיות ששם האחת
שפּרה ושם השנית פועה:
טז ויאמר כאשר תהינה²⁷ מילדות
את היהודיות וראיתן על המשבר²⁸
אם בן הוא והרגתן²⁹ אותו ואם בת
היא תַחֲיֶיהָ: **יז** וַתִּירָאֵן³⁰ המילדות
מִלִּפְנֵי³¹ ה' ולא עשו כמו שדיבר
עִמָּהֶם המלך של מצרים וַתַּחֲיֶינָן
את הַבָּנִים: **יח** [שני] ויקרא
המלך של מצרים למילדות ויאמר להן
מה זה³³ עשיתן הדבר הזה וַתַּחֲיֶינָן
את הַבָּנִים: **יט** ותאמרנה המילדות
לפרעה כי לא כנשים המצריות
היהודיות כי חַיֹּת הִנֵּה עֲדִיין³⁵ לא

קְרוֹי בֵּית אוֹצְרֵי לַפְּרָעָה יֵת פִּיתוֹם
וְיֵת רַעַמְסֶס: **יב** וְכִמּוֹ דַּמְעֵנָן לְהוֹן
בֶּן סָגֵן וְכֵן תִּקְפִּין וְעַקְתָּ לַמִּצְרָאִי
מִן קֶדֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **יג** וַאֲפִלְחוּ מִצְרָאִי
יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּקּוֹשִׁי: **יד** וַאֲמָרוּ
יֵת חַיֵּיהוֹן בַּפֶּלְחָנָא קִשְׂיָא בְּטִינָא
וּבִלְבָנִי וּבְכָל פֶּלְחָנָא בַּחֲקֵלָא יֵת
כָּל פֶּלְחָנָהוֹן דְּאִפְלָחוּ בַּהוֹן
בַּקּוֹשִׁי: **טו** וַאֲמָר מֶלְכָּא דַּמְצָרַיִם
לְחִיתָא יְהוּדִיתָא דְשׁוֹם חֲדָא
שִׁפְרָה וְשׁוֹם תַּנְיִיתָא פּוּעָה:
טז וַאֲמָר כִּד תַּהוֹנָן מִיִּלְדָּן
יֵת יְהוּדִיתָא וַתַּחֲזִין עַל מַתְבָּרָא
אִם בָּרָא הוּא וַתִּקְטֹלָן יֵתִיה וְאִם בְּרִתָּא
הִיא תִקְיָמוּנָה: **יז** וַדְחִילָא חִיתָא
מִן קֶדֶם יֵי וְלֹא עָבְדָא כְּמֹא דַּמְלִיל
עִמָּהוֹן מֶלְכָּא דַּמְצָרַיִם וְקִיִּימָא
יֵת בְּנִיָּא: [שני] **יח** וַיִּקְרָא
מֶלְכָּא דַּמְצָרַיִם לְחִיתָא וַאֲמָר לָהֶן
מִדּוּן עָבְדַתִּין פִּתְגָמָא הַדִּין וְקִיִּימַתִּין
יֵת בְּנִיָּא: **יט** וַאֲמָרָא חִיתָא
לַפְּרָעָה אֲרִי לֹא כְנָשִׁיָּא מִצְרִיתָא
יְהוּדִיתָא אֲרִי חַכְיָמָן אֲנִין עַד לֹא

¹⁹ מקום מיוחד לדבר מסויים מתורגם בלשון 'בית', כמו 'בית זרע' (ויקרא כז, טז) 'בית מישד קטמא' (ויקרא ד, יב) ועוד.

²⁰ ראה ישעיהו מה, ג ועוד.

²¹ יונתן ישעיהו ל, כב ועוד.

²² יונתן שופטים י, ט; שמואל א' ל, ו.

²³ בראשית מג, לב ועוד.

²⁴ רש"י ויקרא כו, כא.

²⁵ יונתן ישעיהו מא, כה; ירמיהו לח, ו (וראה נחום ג, יד ורד"ק שם)

²⁶ ראה לעיל פסוק יג

²⁷ בלה"ק המילה 'תַּחֲיֶיהָ' משמשת הן לנוכחות והן לנסתרות. אבל בארמית יש הבדל: לנסתרות 'יִהְיֶה' (בראשית מט, כו ועוד), ואילו לנוכחות 'תַּהוֹנָן'.

²⁸ ראה יונתן מלכים ב' יט, ג; ישעיהו לו, ג; הושע יג, ג.

²⁹ ראה ויקרא כ, ט (ושם הוא לזכר יחיד).

³⁰ 'דְּחִילָא', 'עָבְדָא', 'קִיִּימָא' הן לשון רבות בארמית, ראה רש"י.

³¹ בראשית ד, טז ועוד.

³² בראשית כה, כב; לא, מג; דברים כב, ו, ז.

³³ 'מִדּוּן' – מִה דִּין.

³⁴ ראה דברים א, יג ועוד.

³⁵ רש"י שמואל א' ג, ז.

תבוא אלהו המילדת וילדו: כ וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד: כא ויהי כייראו המילדת אתהאלהים ויעש להם בתים: כב ויצו פרעה לכלעמו לאמר כלהבן הילוד היארה תשליכהו וכלהבת תחיון: (פ) ב א וילך איש מבית לוי ויקח אתבתלוי: ב ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כייטוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: ג ולא יכלה עוד הצפינו ותקחלו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה אתהילד ותשם בסוף עלשפת היאר: ד ותתצב אחתו מרחק לדעה מהיעשה לו: ה ותרד בתפרעה לרחץ עלהיאר ונערתיה הלכת עליד היאר ותרא אתהתבה בתוך הסוף ותשלח אתאמתה ותקחה: ו ותפתח ותראהו אתהילד והנהנער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: ז ותאמר אחתו אלבתפרעה

נכנסה³⁶ אצלן³⁷ המילדת [י"ג: נכנסו³⁸ אצלן המילדות] יולדות: כ וייטב ה' למילדות וירב העם ויחזקו³⁹ מאד: כא ויהי כאשר יראו המילדות מלפני ה' ויעש להן בתים: כב ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן שנילד⁴⁰ ליהודים⁴¹ בנהר⁴² תשליכוהו וכל הבת תחיון: (פ) ב א וילך איש משל בית לוי ויקח את בת לוי: ב ותהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי טוב הוא ותחביאהו⁴³ שלשה ירחים: ג ולא יכלה עוד להסתירו ותקח לה תיבה של גומא ותכסה⁴⁴ בחמר ובזפת ותשם בה את הילד⁴⁵ ותשימה בקנים⁴⁶ על שפת הנהר: ד ותתצב אחותו מרחוק לדעת⁴⁷ מה יעשה לו: ה ותרד בת פרעה לרחוץ על הנהר ועלמותיה מהלכות על שפת הנהר ותרא את התיבה בתוך הקנים ותושט את אמתה⁴⁸ ותקחה: ו ותפתח ותראה את הילד והנה עלם⁴⁹ בוכה ותחס⁵⁰ עליו ותאמר מבני היהודים הוא זה: ז ותאמר אחותו לבת פרעה

עלת לויתהו חיתא [י"ג: עלא לויתהו חיתא] ילדן: כ ואיטיב יי לחיתא וסגי עמא ותקיפו לחדא: כא והוה כד דחילא חיתא מן קדם יי ועבד להן בתין: כב ופקיד פרעה לכל עמיה למימר כל ברא דיתיליד ליהודאי בנהרא תרמוניה וכל ברפא תקימון: (פ) ב א ואזל גברא מדיבת לוי ונסיב ית בת לוי: ב ועדיאת אתתא וילדת בר וחזת יתיה ארי טב הוא ואטמרתייה תלתא ירחין: ג ולא יכילת עוד לאטמרותייה ונסיבת ליה תיבתא דגמא וחפתה בחימרא ובזפתא ושויאת בה ית רביא ושוייתה ביערא על פי נהרא: ד ואתעתדת אחתיה מרחיק למדע מא יתעביד ליה: ה ונחתת בת פרעה למסחי על נהרא ועולימתהא מהלכן על פי נהרא וחזת ית תיבתא בגו יערא ואשיטת ית אמתה ונסיבתה: ו ופתחת וחזת ית רביא והא עולימא בכי וחסת עלוהי ואמרת מבני יהודאי הוא דין: ז ואמרת אחתיה לבת פרעה

³⁶ 'עלת' הוא תרגום של 'באה' (בראשית טו, יז; שמות ג, ט), ופירושו 'נכנסה' (מחברת הערוך לר"ש בן פרחון שורש 'בוא').
³⁷ ראה בראשית לט, י טו טז יח.
³⁸ ראה בראשית מא, כא.
³⁹ ראה לעיל פסוק ז.
⁴⁰ דברים טו, יט.
⁴¹ יונתן מלכים ב' טז, ו.
⁴² ראה בראשית טו, יח ועוד.
⁴³ ראה בראשית ג, ח ועוד; יונתן מלכים א' יח, ד ועוד (או 'וחסתירהו' – ראה בראשית ד, יד ועוד).
⁴⁴ ראה שמות טז, יג ועוד.
⁴⁵ 'רביא' הוא תרגום של 'ילד' וגם של 'נער' (ראה בראשית כא, יח ועוד). וגם 'עולימא' מתרגם לעתים 'נער' (להלן פסוק ו ועוד), ולעתים 'ילד' (בראשית ד, כג; לו, ל; מב, כב; וכן בלשון נקבה – בראשית לד, ד). וראה רמב"ן להלן פסוק ו.
⁴⁶ ראה רש"י שמואל א' יד, כז; שיר השירים ה, א.
⁴⁷ בראשית ג, כב ועוד.
⁴⁸ מכך שתרגם אונקלוס בלשון הושטה ('ואשיטת') מוכח שפירש 'אמתה' כמו 'אמתה' – ידה (לחם ושמלה; וראה מנחת שי).
⁴⁹ ראה לעיל כד, מג; שמות ב, ח; יונתן שמואל א' יז, נו; כ, כב.
⁵⁰ ראה יונתן יחזקאל טז, ה; אונקלוס בראשית מה, כ ועוד.

האלד וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את-הילד: ^ח ותאמר-לה בת-פרעה ללכי ותלד העלמה ותקרא את-אם הילד: ^ט ותאמר לה בת-פרעה הילכי את-הילד הזה והינקוהו לי ואני אתן את-שכרך ותקח האשה הילד ותניקוהו: ^י ויגדל הילד ותבאהו לבת-פרעה ויהי-לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן-המים משיתוהו: [שלישי] ^{יא} ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל-אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש-עברי מאחיו: ^{יב} ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את-המצרי ויטמנהו בחול: ^{יג} ויצא ביום השני והנה שני-אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: ^{יד} ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את-המצרי ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: ^{טו} וישמע פרעה את-הדבר הזה ויבקש להרג את-משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ-מדין וישב על-הבאר: ^{טז} ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את-ההרותים להשקות צאן אביהן: ^{יז} ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה וישטן וישק את-צאנם:

האלד וקראתי לך אשה מינקת מן היהודיות ותינק לך את הילד: ^ח ותאמר לה בת פרעה ללכי ותלד העלמה ותקרא את האם של הילד: ^ט ותאמר לה בת פרעה הנה לך את הילד הזה והינקוהו לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילדה ותניקוהו: ^י ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתוהו: ^{יב} [שלישי] ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אצל אחיו וירא בעבודתם וירא איש מצרי מכה לאיש יהודי מאחיו: ^{יג} ויפן לפה ולפה וירא כי אין אדם ויך את המצרי ויתביאהו בחול: ^{יד} ויצא ביום השני והנה שני אנשים יהודים נצים ויאמר לרשע למה אתה מכה לחברך: ^{טז} ויאמר מי שמך לאיש גדול: ^{יז} ויפן עליו ולהרגני אתה אומר כמו שהרגת את המצרי ויירא משה ויאמר באמת: ^{יח} נודע הדבר: ^{יט} וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרוג את משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ של מדין וישב על הבאר: ^כ ולגדול: ^{כא} של מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות הצאן של אביהן: ^{כב} ויבואו הרועים ויגרשון: ^{כג} ויקם משה ויושיען: ^{כד} וישק את צאנו:

האיזיל ואקרי לך אתתא מינקתא מן יהודיתא ותוניק לך ית רביא: ^ח ותאמר לה בת פרעה איזילי ואזלת עולימתא וקרת ית אמיה דרביא: ^ט ותאמר לה בת פרעה הליכי ית רביא הדין ואוניקוהו לי ואנא אתן ית אגרד ונסיבת אתתא רביא ואוניקתיה: ^י ורביא רביא ואיתיתיה לבת פרעה והוה לה לבר וקרת שמה משה ותאמר ארי מן מיא שחלתיה: [שלישי] ^{יא} והוה ביומא האנון ורביא משה ונפק לות אחוהי וחזא בפלחנהון וחזא גבר מצראי מחי לגבר יהודאי מאחוהי: ^{יב} ואתפני לכא ולכא וחזא ארי לית אנש ומחא ית מצראא וטמריה בחלא: ^{יג} ונפק ביומא תנינא והא תרין גברין יהודאין נצן ואמר לחיבא למא את מחי לחברך: ^{יד} ואמר מאן שויד לגבר רב וידן עלנא הלמקטלי את אמר כמא דקטלתא ית מצראא ודחיל משה ואמר בקשטא אתידע פתגמא: ^{טו} ושמע פרעה ית פתגמא הדין ובעא למקטל ית משה וערק משה מן קדם פרעה ויחביב בארעא דמדין ויחביב על בירא: ^{טז} ולרביא דמדין שבע בנן ואתאה ודלאה ומלאה ית רטיא לאשקאה ענא דאבוהן: ^{יז} ואתו רעיא וטרדונין וקם משה ופרקנין ואשקי ית ענהן:

⁵¹ 'הליכי' – 'הא ליכי'; ופירושו 'הנה לך' ('ליכי')

מצינו בארמית שבלשון חז"ל – כתובות נב: ועוד).

⁵² 'שחלתיה' הוא לשון הוצאה (רש"י).

⁵³ דברים ה, ג; יב, ח.

⁵⁴ בראשית ב, ה ועוד.

⁵⁵ שמות יא, ג ועוד.

⁵⁶ המילה 'דן' נמצאת גם בלשון המקרא (שמואל

א' כד, טו; תהלים סח, ו).

⁵⁷ דברים יג, טו ועוד.

⁵⁸ בראשית א, טז ועוד.

⁵⁹ הלשון 'טרד' בארמית היא לשון גירושין (רש"י

דניאל ה, כא; רד"ק בשרשיו, בביאור המילים

הארמיות).

⁶⁰ הלשון 'פרק' בארמית משמשת גם כתרגום לשון

גאולה (להלן טו, יג ועוד).

יח וּתְבִאֲנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדּוּעַ מֵהֲרַתָּן בָּא הַיּוֹם: **יט** וּתֹאמְרֶנָּה אִישׁ מִצָּרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק אֶת־הַצָּאן: **כ** וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנָתָיו וְאִיזוֹ לָמָּה זֶה עֹזְבֹתֶן אֶת־הָאִישׁ קִרְאָן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם: **כא** וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צַפְרָה בְּתוֹ לְמֹשֶׁה: **כב** וּתְלַד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גִּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה: (פ) **כג** וַיְהִי בִימֵי הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּאָּנְחוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה: **כד** וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: **כה** וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: (ס) [רביעי] **ג** **א** וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתֲנֹו כֹהֵן מִדִּין וַיִּנָּהֵג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הָרֶה חֲרֵבָה: **ב** וַיֵּרָא מִלֹּאֲךָ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה וַיֵּרָא וַהֲנֶה הַסִּנֵּה בָעֵר בָּאֵשׁ וַהֲסִנֵּה אֵינָנו אֲכָל: **ג** וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמְּרָאָה

יח וּתְבִאֲנָה אֶצֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִה זֶה מֵהֲרַתָּן לָבֹא ⁶¹ יוֹם זֶה: **יט** וּתֹאמְרֶנָּה אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מֵהִיד שֶׁל הָרָעִים וְאִף דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק אֶת הַצָּאן: **כ** וַיֹּאמֶר לְבָנוֹתָיו וְאִיזֶה ⁶² הוּא לָמָּה זֶה עֹזְבֹתֶן אֶת הָאִישׁ קִרְאָן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם: **כא** וַיַּחְפּוּץ ⁶³ מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ עִם הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת צַפּוּרָה בְּתוֹ לְמֹשֶׁה: **כב** וּתְלַד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ גִּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה: (פ) **כג** וַיְהִי בִימֵי הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת הַמֶּלֶךְ שֶׁל מִצְרַיִם וַיִּאָּנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה שֶׁהִיָּתָה קִשָּׁה ⁶⁴ עֲלֵיהֶם וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל זַעֲקָתָם ⁶⁵ לִפְנֵי ה' מִן הָעֲבֹדָה: **כד** וַשְׁמוֹעַ לִפְנֵי ה' אֶת זַעֲקָתָם וַיִּזְכֹּר ⁶⁶ ה' אֶת בְּרִיתוֹ שֶׁעִם אַבְרָהָם שֶׁעִם יִצְחָק וְשֶׁעִם יַעֲקֹב: **כה** וַנִּלּוֹי לִפְנֵי ה' הַשְּׁעִבּוֹד שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר בְּמֵאמְרוֹ לְהוֹשִׁיעַם ⁶⁷ ה': (ס) [רביעי] **ג** **א** וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת הַצֹּאן שֶׁל יִתְרוֹ חֹמִי הַגָּדוֹל שֶׁל מִדִּין וַיִּנָּהֵג ⁶⁸ אֶת הַצֹּאן לְמִקּוֹם ⁶⁹ מִיטֵב ⁷⁰ מִרְעָה ⁷¹ לְמַדְבַּר וַיָּבֹא לְהָר שֶׁנִּגְלָה ⁷² עֲלָיו הַכְּבוֹד ⁷³ שֶׁל ה' לְחֹרֵב: **ב** וַיִּגְלֶה הַמֶּלֶאךָ שֶׁל ה' לוֹ בַּשְּׁלֵהֶבֶת ⁷⁴ אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה וַיֵּרָא וַהֲנֶה הַסִּנֵּה בּוֹעֵר בָּאֵשׁ וַהֲסִנֵּה אֵינָנו נֹאכָל: **ג** וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶפְנֶה ⁷⁵ עֵתָה וְאֶרְאֶה אֶת הַמְּרָאָה

יח וְאֶתְאָה לָנוֹת רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדִּין אֲחִיתָיִן לְמִיתִי יוֹמָא דִּין: **יט** וַיֹּאמְרָא גְבִרָא מִצְרָאָה שִׁיזְבְּנָא מִיָּדָא דְרַעֲיָא וְאִף מִדָּלָא דָּלָא לָנָא וְאִשְׁקִי יָת עֲנָא: **כ** וַיֹּאמֶר לְבָנָתִיָּה וְאִן הוּא לָמָּה דָּנָן שְׂבִקְתִּין יָת גְּבִרָא קֶרֶן לִיָּה וַיִּיכֹל לְחֶמָּה: **כא** וַצָּבִי מֹשֶׁה לְמַתֵּב עִם גְּבִרָא וַיְהִי יָת צַפּוּרָה בְּרִתִּיָּה לְמֹשֶׁה: **כב** וַיִּלְדֵּת בֶּרֶךְ וַיִּקְרָא יָת שְׁמִיָּה גִרְשֹׁם אֲרִי אָמַר דִּיר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרָאָה: (פ) **כג** וַהֲוָה בְּיוֹמֵיָא סְגִיָּאָה הָאֲנָוִן וּמִית מֶלֶךְא דְּמִצְרַיִם וַיִּאָּנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פְּלַחְנָא דִּהְוָה קִשִּׁי עֲלֵיהֶוֹן וַיִּזְעִיקוּ וַסְּלִיקַת קְבִילְתָּהוֹן לְקָדָם יי מִן פְּלַחְנָא: **כד** וַשְׁמִיעַ קָדָם יי יָת קְבִילְתָּהוֹן וַדְּכִיר יי יָת קִיָּמִיָּה דְּעַם אַבְרָהָם דְּעַם יִצְחָק וְדְּעַם יַעֲקֹב: **כה** וַגִּלִּי קָדָם יי שְׁעִבּוֹדָא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר בְּמִיָּמְרִיָּה לְמַפְרָקְהוֹן יי: (ס) [רביעי] **ג** **א** וּמֹשֶׁה הָוָה רֹעִי יָת עֲנָא דִּיתְרוֹ חֲמוּהִי רַבָּא דְּמִדִּין וַדְּבַר יָת עֲנָא לְאַתֵּר שְׁפֹר רַעֲיָא לְמַדְבָּרָא וַיָּבֹא לְטוֹרָא דְּאַתְגָּלִי עֲלוֹזְהִי וַיִּקְרָא דִּין לְחֹרֵב: **ב** וַיִּגְלִי מִלֹּאֲכָא דִּין לִיָּה בְּשִׁלְהֻבִּית אִישְׁתָּא מִגֹּז אֶסְנָא וַחֲזָא וַהֲא אֶסְנָא בָּעֵר בְּאִישְׁתָּא וַאֲסִנָּא לִיתְוָהִי מִתְאַכִּיל: **ג** וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶתְפְּנִי כְּעֵן וְאַחֲזִי יָת חֲזוֹנָא

⁶¹ בראשית לא, יח; מא, נד.

⁶² בראשית יח, יט; יט, ה; לח, כא.

⁶³ ראה דברים כה, ז.

⁶⁴ באונקלוס 'דִּהְוָה קִשִּׁי' לשון זכר ('קִשִּׁי' – קִשָּׁה; יונתן ישעיהו יט, ד), בהתאם ל'פְּלַחְנָא' בארמית.

⁶⁵ ראה בראשית יח, כ.

⁶⁶ תרגום תהלים קג, יד.

⁶⁷ ראה דברים כ, ד [או 'לְנֹאֲלִים' – ראה להלן ו, ו ועוד].

⁶⁸ תרגום תהלים עח, כו.

⁶⁹ בראשית יג, ד ועוד.

⁷⁰ להלן כב, ד.

⁷¹ בראשית מז, ד.

⁷² ראה בראשית לה, ז.

⁷³ ראה להלן טז, ז ועוד.

⁷⁴ תרגום איוב טו, ל (וראה יונתן יחזקאל כא, ג).

⁷⁵ בראשית כד, מט.

הגדול הזה מה זה לא נשָׁרַף⁷⁶ הסנה:
ד וירא ה' כי פָּנָה⁷⁷ לראות ויקרא לו ה' מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנה אני⁷⁸: **ה** ויאמר לא תקרב לָפָה⁷⁹ הַתֵּר⁸⁰ נעליך מעל רגליך כי המקום שאתה עומד עליו מקום קדוש⁸¹ הוא: **ו** ויאמר אני הָאֱלֹהִים⁸² של אביך אֱלֹקֵי של אברהם אֱלֹקֵי של יצחק ואֱלֹקֵי של יעקב ויִסְתַּיֵּר משה לפניו כי ירא מלהסתכל בצד⁸³ הכבוד של ה': **ז** ויאמר ה' גִּלָּה גְלוֹי לִפְנֵי שַׁעֲבֹד עָמִי שְׂבַמְצִירִים ואת צעקתם שְׁמוֹעַ לִפְנֵי מִפְּנֵי מַעֲבִידִי⁸⁴ כי גְלוֹי לִפְנֵי כְּאֲבִיהֶם⁸⁵: **ח** וְאֶגְלָה לַהֲצִילִים⁸⁶ מהיד של הַמִּצְרִים ולהעלותם⁸⁷ מן הארץ ההיא לארץ טובה ורחבה לארץ עוֹשָׂה⁸⁸ חֶלֶב ודִּבֶּשׁ לְמָקוֹם הַכְּנַעֲנִים⁸⁹ והחיתים⁹⁰ והאמורים והפְּרִזִּים והחִוִּים והיבוסים: **ט** ועתה הנה צעקת בני ישראל נִכְנָסָה לִפְנֵי וְאִף גְלוֹי לִפְנֵי הַדּוֹחֵק⁹¹ שֶׁהַמִּצְרִים דּוֹחֵקִים לָהֶם: **י** ועתה בּוֹא⁹² וְאֶשְׁלַחְךָ אֶצֶל פֶּרְעָה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים: **יא** ויאמר משה לִפְנֵי ה' מי אני כי אֵלֶךְ אֶצֶל פֶּרְעָה וְכִי אוֹצִיא את בני ישראל ממצרים: **יב** ויאמר

הגדול הזה מה זה לא נשָׁרַף⁷⁶ הסנה:
ד וירא ה' כי פָּנָה⁷⁷ לראות ויקרא לו ה' מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנה אני⁷⁸: **ה** ויאמר לא תקרב לָפָה⁷⁹ הַתֵּר⁸⁰ נעליך מעל רגליך כי המקום שאתה עומד עליו מקום קדוש⁸¹ הוא: **ו** ויאמר אני הָאֱלֹהִים⁸² של אביך אֱלֹקֵי של אברהם אֱלֹקֵי של יצחק ואֱלֹקֵי של יעקב ויִסְתַּיֵּר משה לפניו כי ירא מלהסתכל בצד⁸³ הכבוד של ה': **ז** ויאמר ה' גִּלָּה גְלוֹי לִפְנֵי שַׁעֲבֹד עָמִי שְׂבַמְצִירִים ואת צעקתם שְׁמוֹעַ לִפְנֵי מִפְּנֵי מַעֲבִידִי⁸⁴ כי גְלוֹי לִפְנֵי כְּאֲבִיהֶם⁸⁵: **ח** וְאֶגְלָה לַהֲצִילִים⁸⁶ מהיד של הַמִּצְרִים ולהעלותם⁸⁷ מן הארץ ההיא לארץ טובה ורחבה לארץ עוֹשָׂה⁸⁸ חֶלֶב ודִּבֶּשׁ לְמָקוֹם הַכְּנַעֲנִים⁸⁹ והחיתים⁹⁰ והאמורים והפְּרִזִּים והחִוִּים והיבוסים: **ט** ועתה הנה צעקת בני ישראל נִכְנָסָה לִפְנֵי וְאִף גְלוֹי לִפְנֵי הַדּוֹחֵק⁹¹ שֶׁהַמִּצְרִים דּוֹחֵקִים לָהֶם: **י** ועתה בּוֹא⁹² וְאֶשְׁלַחְךָ אֶצֶל פֶּרְעָה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים: **יא** ויאמר משה לִפְנֵי ה' מי אני כי אֵלֶךְ אֶצֶל פֶּרְעָה וְכִי אוֹצִיא את בני ישראל ממצרים: **יב** ויאמר

רְבֹא הָדִין מִדִּין לֹא מִתּוֹקֵד אֶסְנָא:
ד וַחֲזָא יי אַרִי אֶתְפָּנִי לְמַחְזִי וְקָרָא לִיָּהּ יי מְגוֹ אֶסְנָא וְאָמַר מִשָּׁה מִשָּׁה וְאָמַר הָאֶנָּא: **ה** וְאָמַר לֹא תִקְרַב הֶלְכָּא שְׂרִי סִינָךְ מֵעַל רִגְלֶיךָ אַרִי אֶתְרָא דְאַתָּה קָאִים עֲלוּהִי אֶתֶר קְדִישׁ הוּא: **ו** וְאָמַר אֶנָּא אֱלֹהֵא דְאַבּוּךָ אֱלֹהֵיָה דְאַבְרָהָם אֱלֹהֵיָה דִּי־יִצְחָק וְאֱלֹהֵיָה דִּי־עֵקֶב וְכַבְשָׁנוֹן מִשָּׁה לְאַפּוּהִי אַרִי דְחִיל מְלֶאסְתְּכָלָא בְּצִית יְקָרָא דִּיִּי: **ז** וְאָמַר יי מְגֵלָא גְלִי קְדָמִי שַׁעֲבֹד עָמִי דְבַמְצִירִים וְיִת קְבִילְתֶּהוֹן שְׁמִיעַ קְדָמִי מִן קֶדֶם מִפְּלַחֲיָהוֹן אַרִי גְלִי קְדָמִי כִּיבִיָּהוֹן: **ח** וְאֶתְגַּלִּיתִי לְשִׁיזְבוּתֶהוֹן מִיָּדָא דְמִצְרָאִי וְלֹאֶסְקוּתֶהוֹן מִן אֶרְעָא הַהִיא לְאַרְעַ טָבָא וּפְתִיָּא לְאַרְעַ עֲבָדָא חֶלֶב וְדִבֶּשׁ לְאַתֶּר כְּנַעֲנָאִי וְחִתָּאִי וְאַמּוֹרָאִי וּפְרִזָּאִי וְחִוָּאִי וְיִבּוּסָאִי: **ט** וְכַעַן הָא קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֹאֲלַת לְקֶדְמִי וְאִף גְלִי קְדָמִי דְחֻקָּא דְמִצְרָאִי דְחֻקִּין לֵהוֹן: **י** וְכַעַן אֵיתָא וְאֶשְׁלַחְךָ לְזֶת פֶּרְעָה וְאֶפִּיק יֵת עָמִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: **יא** וְאָמַר מִשָּׁה קְדָם יי מֵאֵן אֶנָּא אַרִי אֵיזִיל לְזֶת פֶּרְעָה וְאֶרִי אֶפִּיק יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: **יב** וְאָמַר

⁷⁶ ראה ויקרא ד, יב ועוד [הלשון 'יקד' נמצאת גם במקרא (ויקרא ו, ב ועוד)].
⁷⁷ תרגום תהלים קב, יח; שיר השירים ו, א (וראה אונקלוס דברים לא, יח).
⁷⁸ 'הָאֶנָּא' – הָאָ אֶנָּא.
⁷⁹ ראה מוסף הערוך ערך 'כא'.
⁸⁰ ראה יונתן ישעיהו נח, ו (ושם בלשון רבים).
⁸¹ להלן יט, ו ועוד.
⁸² דברים לב, כו.
⁸³ רא"ם להלן ט, ח.
⁸⁴ ראה להלן ו, ה ועוד.
⁸⁵ ראה יונתן ישעיהו יז, יא; סה, יד; ירמיהו טו, יח.
⁸⁶ יונתן יחזקאל ז, יט; צפניה א, יח.
⁸⁷ יונתן שופטים כ, לח.
⁸⁸ דברים כ, כ.
⁸⁹ ראה יונתן עובדיה א, כ.
⁹⁰ יונתן יהושע א, ד ועוד.
⁹¹ הלשון 'דחק' נמצאת גם במקרא (שופטים ב, יח; יואל ב, ח).
⁹² יונתן שמואל ב' ד, לב.

כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְךָ
הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ
אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים
עַל הָהָר הַזֶּה: ^י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־הָאֱלֹהִים הֲנֵה אֲנֹכִי בֶּאֱלֹהֵי־בְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי
מִה־שָּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים: ^{יד}
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אִשְׁרִי
אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם: ^{טו}
וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה־תֹאמַר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב
שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה
זַכְרִי לְדֹר וָדֹר: [חמישי]

כִּי יִהְיֶה מֵאִמְרֵי בַעֲזֹרָד⁹³ וְזֶה לְךָ
הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ
אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן לִפְנֵי ה'
עַל הָהָר הַזֶּה: ^י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לִפְנֵי ה' הֲנֵה אֲנִי בֶּאֱצֵל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם הָאֱלֹהִים
שֶׁל אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֲצִלְכֶם וְאָמְרוּ
לִי מִי שְׁמוֹ מָה אֹמֵר לָהֶם: ^{יד}
וַיֹּאמֶר ה' לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה אִשְׁרִי
אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה⁹⁴ תֹאמַר לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֲצִלְכֶם: ^{טו}
וַיֹּאמֶר עוֹד ה' לְמֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל ה' הָאֱלֹהִים
שֶׁל אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב
שְׁלַחְנִי אֲצִלְכֶם זֶה שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה
זַכְרִי לְכָל דֹּר וָדֹר: [חמישי]

אֲרִי יְהִי מִימְרֵי בְּסַעֲדָד וְזֶה לְךָ
אֶתָּא אֲרִי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּאִפְקוּתִיךָ
יֵת עֲמָא מִמִּצְרַיִם תַּפְלִחוּן קָדָם יי
עַל טוֹרָא הַדִּין: ^י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
קָדָם יי הֵא אֲנִי אֶתִּי לְוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאִימַר לָהֶון אֱלֹהֵא
דְּאַבְרָהָם שְׁלַחְנִי לְוֹתְכוֹן וַיִּמְרוּן
לִי מֵאֵן שְׁמִיָּה מָה אִימַר לָהֶון: ^{יד}
וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה אִשְׁרִי
אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כְּדִנָּן תִּימַר לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי לְוֹתְכוֹן: ^{טו}
וַיֹּאמֶר עוֹד יי לְמֹשֶׁה כְּדִנָּן תִּימַר
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל יי אֱלֹהֵא
דְּאַבְרָהָם אֱלֹהֵי דְּאַבְרָהָם
אֱלֹהֵי דְּיִצְחָק וְאֱלֹהֵי דְּיַעֲקֹב
שְׁלַחְנִי לְוֹתְכוֹן דִּין שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה
דְּכִרְנִי לְכָל דֹּר וָדֹר: [חמישי]

⁹³ דברים לג, כו.

⁹⁴ 'דָּנָן' - 'נָה' (בראשית כו, לו ועוד).